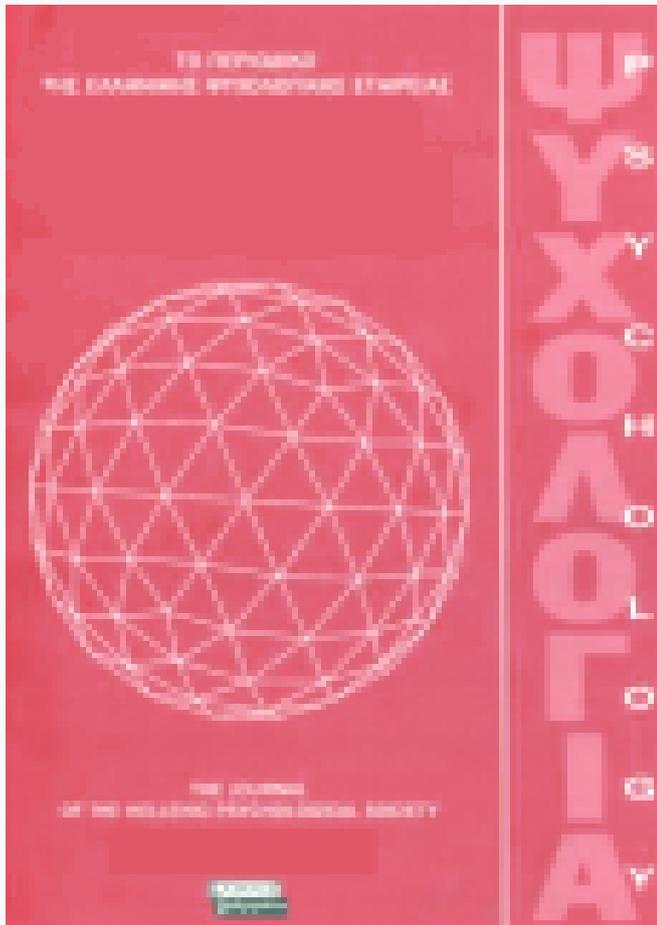

Psychology: the Journal of the Hellenic Psychological Society

Vol 13, No 1 (2006)

Representations of sexual relationships in Greek folk fairy-tale

Βάσια Καραμανώλη, Μαρία Σακαλάκη, Θεόδωρος Μπεχράκης

doi: [10.12681/psy_hps.23891](https://doi.org/10.12681/psy_hps.23891)

Copyright © 2020, Βάσια Καραμανώλη, Μαρία Σακαλάκη, Θεόδωρος Μπεχράκης

This work is licensed under a [Creative Commons Attribution-ShareAlike 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-sa/4.0/).

To cite this article:

Καραμανώλη Β., Σακαλάκη Μ., & Μπεχράκης Θ. (2020). Representations of sexual relationships in Greek folk fairy-tale. *Psychology: The Journal of the Hellenic Psychological Society*, 13(1), 78–93. https://doi.org/10.12681/psy_hps.23891

Αναπαραστάσεις της ερωτικής σχέσης στο ελληνικό λαϊκό παραμύθι

ΒΑΣΙΑ ΚΑΡΑΜΑΝΩΛΗ

ΜΑΡΙΑ ΣΑΚΑΛΑΚΗ

ΘΕΟΔΩΡΟΣ ΜΠΕΧΡΑΚΗΣ

Πάντειο Πανεπιστήμιο Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Στόχος της έρευνας είναι να μελετήσει τις κοινωνικές αναπαραστάσεις της ερωτικής συμπεριφοράς στο ελληνικό λαϊκό παραμύθι. Η πρώτη υπόθεση είναι ότι όσον αφορά τις αναπαραστάσεις της ερωτικής σχέσης το παραμύθι επιλέγει αφενός μια πραγματιστική λειτουργία νομιμοποίησης και αναπαραγωγής των παραδοσιακών κοινωνικών προτύπων, τα οποία προβάλλει και επιβραβεύει, και αφετέρου μια «οικονομική», με τη φροϋδική έννοια του όρου, λειτουργία διαχείρισης των απαγορευμένων, αγχογενών ή προβληματικών επιθυμιών και συναισθημάτων που συνδέονται με τις σχέσεις αυτές. Η δεύτερη υπόθεση είναι ότι το παραμύθι ενδεχομένως προβάλλει διαφορετικά πρότυπα για την ερωτική συμπεριφορά ανδρών και γυναικών. Στο ανδρικό φύλο αναμένεται να αναγνωρίζονται τάσεις κατάκτησης και επιβολής στο αντικείμενο, που θυμίζουν το εκτελεστικό συμπεριφορικό πρότυπο, ενώ για το γυναικείο φύλο αναμένεται να αναγνωρίζονται παθητικές, ναρκισσιστικές τάσεις, που θυμίζουν το εκφραστικό συμπεριφορικό πρότυπο. Η τρίτη υπόθεση είναι ότι το λαϊκό παραμύθι αξιοποιεί τις ερωτικές σχέσεις προκειμένου να καλλιεργήσει την ψευδαίσθηση της κοινωνικής κινητικότητας και να αποτρέψει το ενδεχόμενο της κοινωνικής αλλαγής. Η έρευνα έδειξε ότι το παραμύθι, αν και παρουσιάζει μια μεγάλη ποικιλία παραβατικών σχέσεων, εντούτοις πολύ συχνά προσπαθεί να τις νομιμοποιήσει μέσω της κατάληξής τους σε γάμο. Το κυρίαρχο φύλο και η κυρίαρχη κοινωνική κατηγορία κατέχουν το προβάδισμα στις ερωτικές σχέσεις όσον αφορά την ανάληψη πρωτοβουλίας έναρξης αλλά και την επιλογή του ερωτικού συντρόφου. Οι γυναίκες παρουσιάζονται περισσότερο παθητικές, ενώ οι άντρες με πιο έντονες τάσεις για κατάκτηση του ερωτικού τους συντρόφου. Οι ερωτικές σχέσεις αναδεικνύονται από το παραμύθι ως μοχλός κοινωνικής ανέλιξης, έτσι το παραμύθι καλλιεργεί το όνειρο της κοινωνικής κινητικότητας και κατευνάζει με έναν τρόπο την τάση για κοινωνική αλλαγή.

Λέξεις-κλειδιά: Κοινωνικές αναπαραστάσεις, Θεμιτές και παραβατικές ερωτικές σχέσεις, Φύλο, Κοινωνική κατηγορία, Αφηγηματικός λόγος.

Το ότι ο αφηγηματικός λόγος είναι ο κυριότερος φορέας της παραδοσιακής γνώσης βρίσκει σύμφωνους όλους τους ερευνητές που ασχολήθηκαν είτε με τη μορφή του (Propp, 1928) είτε με την οργάνωση και τα δομικά χαρακτηριστικά του (Lévi-Strauss, 1958) είτε με τις

ψυχοκοινωνικές ή και ψυχαναλυτικές λειτουργίες του (Bettelheim, 1976. Σακαλάκη, 1996. Sakalaki, 1999) είτε με την εθνολογική και πολιτιστική του διάσταση (Μερακλής, 1973). Η ανωνυμία, ο συλλογικός χαρακτήρας και η μακροβιότητα του λαϊκού παραμυθιού το καθιστούν αντιπροσωπευτι-

κό ορισμένων σταθερών συναισθηματικών και διανοητικών δομών, ανάλογων προς αυτά που οι Mosconici και Vignaux (1994) ορίζουν ως «θέματα». Αυτά τα σταθερά συστατικά της κοινωνικής σκέψης εστιάζονται στον κεντρικό πυρήνα των κοινωνικών αναπαραστάσεων και προσδιορίζουν τη δομή τους. Το λαϊκό παραμύθι, και ιδιαίτερα το μαγικό, που προέρχεται από συλλογικές, διαχρονικές διαδικασίες παραγωγής και αναπαραγωγής, είναι κατάλληλο για τη μελέτη της κοινωνικής σκέψης και των γνωστικο-συναισθηματικών διεργασιών κοινών στην πλειονότητα των μελών της ομάδας (Σακαλάκη, 1996).

Σε αντίθεση με την επιστημονική γνώση η οποία περιορίζεται στη χρήση περιγραφικών ή δηλωτικών εκφορών, η παραδοσιακή γνώση αναφέρεται σε ένα ευρύτατο φάσμα τόσο περιγραφικών όσο και αξιολογικών, προτρεπτικών ή συμβουλευτικών εκφορών που συνδέονται στενά με τα ήθη και τα έθιμα μιας κοινωνίας (Lyotard, 1979). Οι ιστορίες που αφηγείται ένας τέτοιος λόγος δομούνται πρώτιστα γύρω από κεντρικούς πυρήνες που αποτελούν θετικές ή αρνητικές μορφές κοινωνικών προτύπων (θετικοί ή αρνητικοί, ευτυχημένοι ή δυστυχημένοι, επιτυχημένοι ή αποτυχημένοι ήρωες) και ορίζουν τα κριτήρια που οριοθετούν σε μια δομημένη κοινωνία τη νομιμοποίηση ή την απουσία νομιμοποίησης των κοινωνικών συμπεριφορών και πρακτικών. Αυτό που μεταδίδεται μέσω της αφήγησης είναι, όπως πολύ σωστά παρατηρεί ο Lyotard (1979), το σύνολο των πραγματιστικών κανόνων που οικοδομούν τον κοινωνικό δεσμό και καθορίζουν τι επιτρέπεται και τι δεν επιτρέπεται να ειπωθεί ή να γίνει πράξη στο πλαίσιο ενός δεδομένου πολιτισμού.

Το λαϊκό παραμύθι αποτελεί ένα πολιτιστικό προϊόν προφορικού λόγου που μετακινείται στο χρόνο και στο χώρο, μεταφέροντας τα χαρακτηριστικά μοτίβα του που αναπαράγουν συλλογικές φαντασιώσεις και αρχετυπικές ιδέες κοινές ανά τους λαούς, ενώ προσαρμόζεται κάθε φορά ανάλογα με τον αφηγητή, το ακροατήριο, την εποχή και τον τόπο αναδίγησής του (Μερακλής, 1993), διαμορφώνοντας έτσι τις ποικίλες παρα-

λαγές του ίδιου παραμυθιακού τύπου (Aarne & Thompson, 1961. Αγγελοπούλου & Μπρούσκου, 1994. Αγγελοπούλου & Μπρούσκου, 1999). Αποτελεί μέσο ψυχαγωγίας, ενώ ταυτοχρόνως συμβάλλει στη μυητική διαδικασία προς την ενήλικη ζωή (Eliade, 1963). Το παραμύθι στηρίζεται στην κοινωνική πραγματικότητα (Lüthi, 1969), αναφέρεται στη φύση αλλά και στις ανθρώπινες πολιτείες, στα ανθρώπινα συναισθήματα, στον έρωτα και στους κοινωνικούς θεσμούς, στην οικογένεια, στο γάμο, με έναν τρόπο που κατορθώνει να ξεφεύγει από τη σύμβαση της πραγματικότητας στις καθημερινές της διαστάσεις. Αν και στενά συνδεδεμένη με αυτήν, κατορθώνει μέσα από τη διαδικασία του μαγικού και του συμβολικού να την ξεπερνά και να την αφήνει πίσω της.

Στόχος της έρευνας αυτής είναι να μελετήσει τις κοινωνικές αναπαραστάσεις της ερωτικής σχέσης αλλά και των συμπεριφορών των ερωτικών συντρόφων όπως αυτές παρουσιάζονται στο ελληνικό λαϊκό παραμύθι. Ο Winch (1958) προσδιορίζει τον έρωτα ως ένα θετικό συναίσθημα δοκιμασμένο από έναν ενήλικο σε μια διαπροσωπική σχέση με έναν άλλο ενήλικο και αναγνωρίζει σε αυτόν ορισμένα αξιόλογα, κατά την άποψή του, χαρακτηριστικά (π.χ. ομορφιά, ταλέντο, κοινωνική θέση). Η ύπαρξη της έλξης ή της ερωτικής επιθυμίας είναι το μοναδικό αντικειμενικό κριτήριο για να διακρίνουμε τις ερωτικές από τις φιλικές σχέσεις, και η ύπαρξη της αποκλειστικότητας που απορρέει από τις ερωτικές σχέσεις είναι η πιο προφανής απόδειξη (Moser, 1994). Σύμφωνα με τους Walster και Walster (1978) υπάρχουν δύο διαφορετικοί τύποι ερωτικής αγάπης: η αγάπη πάθους και η ρομαντική-συντροφική αγάπη. Η πρώτη χαρακτηρίζεται από έντονη σωματική διέγερση και η δεύτερη αποτελεί συχνά την κατάληξη μιας τρυφερής-ρομαντικής σχέσης. Το παραμύθι άλλοτε ρητά και άλλοτε συμβολικά ασχολείται και με τα δύο αυτά είδη αγάπης που οδηγούν σε ερωτικές σχέσεις εντός ή εκτός των κοινωνικά αποδεκτών ορίων.

Συγκεκριμένα εξετάστηκαν: α) το είδος των ερωτικών σχέσεων: εντοπίστηκαν δύο μεγάλες κατηγορίες, οι κοινωνικά θεμιτές και οι παραβα-

τικές¹ ερωτικές σχέσεις, β) το επίπεδο πραγματοποίησής τους (πρόθεση, υποψία, γεγονός), γ) η κατάληξή τους (γάμος, χωρισμός ή τιμωρία κάποιου από τα δρώντα πρόσωπα), δ) ο τρόπος που διαφοροποιούνται τα δύο φύλα και οι κοινωνικές κατηγορίες σχετικά με την ερωτική τους συμπεριφορά, ε) τα κριτήρια που καθορίζουν την επιλογή ερωτικού συντρόφου (εξωτερική εμφάνιση, ερωτική έλξη, κοινωνική κατηγορία, οικονομικό αντάλλαγμα, πνευματικές – ψυχικές αρετές, εργατικότητα).

Μια πρώτη υπόθεση είναι ότι όσον αφορά τις αναπαραστάσεις της ερωτικής σχέσης το παραμύθι επιλέγει μια διπλή λειτουργία. Μία πρώτη, πραγματιστική, λειτουργία συνίσταται στη νομιμοποίηση και στην αναπαραγωγή των παραδοσιακών κοινωνικών προτύπων τα οποία προβάλλει και επιβραβεύει. Μια δεύτερη λειτουργία συνίσταται στη διαχείριση των απαγορευμένων, αγχογενών ή προβληματικών επιθυμιών και συναισθημάτων που συνδέονται με τις σχέσεις αυτές. Επιτρέποντας στην κοινότητα να εξοικειωθεί, σε συμβολικό επίπεδο, με ορισμένες αγχογενείς επιθυμίες και φόβους της, το παραμύθι επιτελεί μια ψυχοθεραπευτική λειτουργία, συμβάλλοντας στη συμβολοποίηση του φαντασιακού, και άρα στην καλύτερη επεξεργασία του. Πώς όμως η λαϊκή αφήγηση διαπραγματεύεται αυτή την απαγορευμένη ζώνη, πώς την αξιολογεί, ποιες συνέπειες της επιφυλάσσει;

Μια δεύτερη υπόθεση είναι ότι το παραμύθι ενδεχομένως προβάλλει διαφορετικά πρότυπα για την ερωτική συμπεριφορά ανδρών και γυναικών. Στο ανδρικό φύλο αναμένεται να αναγνωρίζονται τάσεις κατάκτησης και επιβολής στο αντικείμενο (Freud [1905], 1991), που θυμίζουν το εκτελεστικό συμπεριφορικό πρότυπο (Parsons & Bales, 1955), ενώ για το γυναικείο φύλο αναμένεται να αναγνωρίζονται παθητικές,

ναρκισσιστικές τάσεις (Freud [1905], 1991), που θυμίζουν το εκφραστικό συμπεριφορικό πρότυπο (Parsons & Bales, 1955). Σύμφωνα με την Chasseguet-Smirgel, η παρατηρούμενη διαφορά ανάμεσα στα δύο φύλα έγκειται ουσιαστικά στην αντίθεση ενεργητικότητας και παθητικότητας: ως ενεργητικό ορίζεται το άτομο που κυνηγά, επιτίθεται, κατακτά το πρόσωπο που επιθυμεί, ενώ ως παθητικό ορίζεται αυτό που παραδίδεται παθητικά να κατακτηθεί. Σύμφωνα με την ίδια, ο άνδρας, αφού ξεπεράσει το οιδιπόδειο σύμπλεγμα και το άγχος του ευνουχισμού, αναμένεται να αναπτύξει κατακτητικές-επιθετικές τάσεις και να επιδιώξει την κατάκτηση της γυναίκας, ενώ η γυναίκα αναμένεται να επιδιώκει να αγαπιέται και να επιλέγεται. Επιπλέον, τα θέματα της κυριαρχίας, της ανεξαρτησίας και της δυναμικής προσωπικότητας αποτελούν κάποια από τα χαρακτηριστικά που αντιστοιχούν στην ανδρική συμπεριφορά, ενώ τα θέματα της ευαισθησίας, της ζεστασίας, της κατανόησης στις ανάγκες των άλλων αντιστοιχούν στη γυναικεία συμπεριφορά στην κλίμακα στερεοτυπικών συμπεριφορών των δύο φύλων BSRI (Bem Sex Role Inventory) του Bem (1974).

Μια τρίτη υπόθεση είναι ότι το λαϊκό παραμύθι αξιοποιεί τις ερωτικές σχέσεις προκειμένου να καλλιεργήσει την ψευδαίσθηση της κοινωνικής κινητικότητας και να αποτρέψει το ενδεχόμενο της κοινωνικής αλλαγής (Wilder [1986], 1990).

Μέθοδος

Το υλικό της έρευνας αντλήθηκε από 45 έντυπες συλλογές παραμυθιών, που περιέχουν 1.443 ενότητες παραμυθιών, στις οποίες εντοπίστηκαν 2.252 ερωτικές σχέσεις. Η επεξεργασία

1. Χρησιμοποιούνται οι όροι «κοινωνικά θεμιτή» και «παραβατική ερωτική σχέση» για να προσδιοριστεί ο τρόπος με τον οποίο το λαϊκό παραμύθι αντιμετωπίζει τις διάφορες μορφές των ερωτικών σχέσεων σύμφωνα με τους άγραφους ηθικούς κανόνες της αγροτικής παραδοσιακής κοινωνίας, στην οποία έγιναν η αναδίηγηση και η καταγραφή των συγκεκριμένων λαϊκών παραμυθιών. Η αναλυτική παρουσίαση των μορφών της κοινωνικά θεμιτής και της παραβατικής ερωτικής σχέσης όπως χρησιμοποιήθηκαν στην παρούσα έρευνα θα γίνει στη συνέχεια.

του υλικού έγινε με την τεχνική ανάλυσης περιεχομένου, καθώς η τεχνική αυτή εξυπηρετεί τον ερευνητή στο να μετατρέψει ένα υλικό ποιοτικό σε ποσοτικά δεδομένα (Sellitz, Wrightsman, & Cook, 1977).

Κατά τη διαδικασία επιλογής του υλικού ακολουθήθηκαν οι κανόνες της εξαντλητικότητας, της αντιπροσωπευτικότητας, της ομοιογένειας και της καταλληλότητας του υλικού, όπως απαιτεί η ανάλυση περιεχομένου, θέτοντας μια σειρά απαραίτητων κριτηρίων που απαιτούσε η ιδιαιτερότητα του προς ανάλυση υλικού. Αυτά ήταν: α) Η έντυπη μορφή της παραμυθιακής συλλογής². β) Η αυθεντικότητα της λαϊκής αφήγησης. Αποκλείστηκαν τα έντεχνα παραμύθια και οι διασκευές λαϊκών παραμυθιών ώστε να γίνουν κατάλληλα για τα παιδιά. γ) Η αντιπροσωπευτικότητα του συνόλου του ελλαδικού χώρου. Η επιλογή των συγκεκριμένων συλλογών έγινε με γνώμονα την αντιπροσώπευση όλων των σημείων όπου αναπτύχθηκε ελληνικός πολιτισμός, όπως, για παράδειγμα, της Κύπρου και της Μικράς Ασίας. δ) Η καταλληλότητα του περιεχομένου. Συμπεριελήφθησαν παραμύθια που σύμφωνα με το διεθνές κατάλογο A. Aarne και St. Thompson ανήκουν στους παραμυθιακούς τύπους A.T. 300-1999: συγκεκριμένα στα «Καθ' αυτό Παραμύθια» A.T. 300-1199 (σε αυτά συμπεριλαμβάνονται τα μαγικά παραμύθια 300-749) και στις «Ευτράπελες διηγήσεις» A.T. 1200-1999. Πρέπει στο σημείο αυτό να διευκρινιστεί ότι παραμύθια με τον ίδιο τίτλο και διαφορετικό περιεχόμενο υποβλήθηκαν σε στατιστική επεξεργασία, ενώ παραμύθια με διαφορετικό τίτλο και κοινό περιεχόμενο, έστω και χωρίς κοινές φραστικές διατυπώσεις, ή παραμύθια που υπήρχαν δύο φορές αυτούσια στις συλλογές που επιλέχθηκαν για να μελετηθούν δεν υποβλήθηκαν σε στατιστική επεξεργασία. Επιπλέον, ελήφθη υπόψη η συμβουλή του Claude Lévi-Strauss (1991), που

επιμένει ότι ο μύθος δεν πρέπει να μελετάται αποκομμένος από τις παραλλαγές του, γιατί όλα μαζί αποτελούν ένα σύνολο, μία ενότητα.

Η διαδικασία της συγκρότησης του συστήματος κατηγοριών ήταν αρκετά χρονοβόρα, καθώς το υλικό της έρευνας εκτείνεται σε 9.073 σελίδες και έπρεπε να διασφαλιστεί ότι όλες οι παράμετροι των ερωτικών σχέσεων που υπάρχουν σε αυτό συμπεριλαμβάνονται. Σε αυτό το σημείο ζητήθηκε η συμβολή ενός κριτή, ο οποίος διάβασε μέρος του υλικού και κατέγραψε τα θέματα που θα έπρεπε να ενταχθούν στην ανάλυση περιεχομένου, αφού πρώτα ενημερώθηκε για το αντικείμενο της έρευνας και τους επιδιωκόμενους στόχους της. Τα θέματα αυτά διασταυρώθηκαν με εκείνα που ήδη είχαν καταγραφεί κατά τη διαδικασία της προανάλυσης. Προϊόν της διασταύρωσης αυτής υπήρξε η τελική μορφή του συστήματος κατηγοριών της έρευνας. Επίσης, και κατά τη διαδικασία της κωδικοποίησης χρησιμοποιήθηκε ένας κριτής, ο οποίος συγκρότησε και εκείνος το σύστημα κατηγοριών και κωδικοποίησε ένα αντιπροσωπευτικό δείγμα του υλικού της δικής του επιλογής, ώστε να ελεγχθεί αν αυτό συνέπιπτε με εκείνα που ήδη είχαν κωδικοποιηθεί. Υπήρξε η πρόβλεψη να αριθμηθούν όλα τα παραμύθια με τρόπο συστηματικό, ώστε να καθίσταται εφικτή από κάποιον άλλο ερευνητή η επανάληψη της κωδικοποίησης³.

Ως μονάδα καταγραφής ορίστηκε η ερωτική σχέση, δηλαδή η πρόθεση, η υποψία ή το γεγονός μιας ερωτικής σχέσης, όπως περιγράφεται στο παραμύθι. Ως μονάδα συμφραζόμενων ορίστηκε το ίδιο το παραμύθι. Ως ανεξάρτητες μεταβλητές ορίστηκαν το φύλο και οι κοινωνικές κατηγορίες ένταξης των παραμυθιακών ηρώων, καθώς δε μεταβάλλονται από τις παραμέτρους της ερωτικής σχέσης: αντίθετα, μπορούν να τις μεταβάλλουν. Για παράδειγμα, η ανάληψη πρωτοβουλίας μιας παραβατικής ερωτικής σχέσης

2. Υπάρχει, βέβαια, καταγεγραμμένος αλλά αδημοσίευτος ένας αξιοσημείωτος αριθμός παραμυθιών από το υλικό του Γ. Α. Μέγα, που φυλάσσεται στην Ελληνική Λαογραφική Εταιρεία και στο Λαογραφικό Αρχείο της Ακαδημίας Αθηνών, όμως κρίθηκε ότι η ταξινόμηση και η μελέτη του υλικού αυτού ξεπερνούν τα όρια της παρούσας έρευνας.

3. Δίδονται ιδιαίτερες ευχαριστίες στη φιλόλογο Αληζιώτη Παρασκευή.

εξαρτάται σαφώς από το φύλο και την κοινωνική κατηγορία στην οποία εντάσσεται ο παραμυθιακός ήρωας. Η ιδιαιτερότητα του υλικού της έρευνας επέδειξε την υιοθέτηση των ακόλουθων κατηγοριών σχετικά με την κοινωνική ένταξη των ηρώων: α) ανώτερη (βασιλείς, ανώτατος κλήρος, άρχοντες, ευγενείς, γαιοκτήμονες κ.λπ.), β) μεσαία (ιερείς, δάσκαλοι, γιατροί, δικαστές, ναυτικοί κ.λπ.), γ) κατώτερη (χωρικοί, κτηνοτρόφοι, πραγματευτάδες, τεχνίτες, δούλοι κ.λπ.), δ) υπερφυσικά όντα (νεραίδες, γοργόνες, λάμιες, η Κυρά Θάλασσα, αραπάδες με υπερφυσικές ιδιότητες, ο Σατανάς, δράκοι κ.λπ.), ε) μη αναφορά κοινωνικής κατηγορίας (ήρωες για τους οποίους δε δίνονται πληροφορίες για την οικονομική τους κατάσταση και για την τοποθέτησή τους στην κοινωνική πυραμίδα).

Οι εξαρτημένες μεταβλητές ήταν οι εξής:

1. Είδος ερωτικής σχέσης

α) Κοινωνικά θεμιτή (αρραβώνας, γάμος, εξ αποστάσεως ερωτική επιθυμία που έχει επιτυχή ή ατυχή έκβαση, ύπαρξη συζυγικού ζεύγους⁴), β) παραβατική (προγαμιαίες ερωτικές σχέσεις, πολυγαμία, αιμομιξία, βιασμός, ταυτόχρονη πολλαπλή ερωτική σχέση, πορνεία, κτηνοβοσκία και νεκροφιλία).

2. Βαθμός πραγματοποίησης της ερωτικής σχέσης

α) Γεγονός, β) πρόθεση, γ) υποψία, δ) άλλο.

3. Ανάλυση πρωτοβουλίας για την έναρξη της ερωτικής σχέσης

α) Άνδρας, β) γυναίκα, γ) τρίτος, δ) από κοινού, ε) μη αναφορά, στ) άλλο.

4. Τρόπος ανάλυσης πρωτοβουλίας για την έναρξη ερωτικής σχέσης

α) Απεύθυνση προς το αντικείμενο του πόθου (έμπρακτη ή φραστική), β) απεύθυνση προς

τους γονείς του αντικείμενου του πόθου (έμπρακτη ή φραστική), γ) προξενιά, δ) μη αναφορά, ε) άλλο.

5. Κριτήρια επιλογής ερωτικού συντρόφου

α) Εξωτερική εμφάνιση, β) ψυχικές – πνευματικές αρετές, γ) εργατικότητα – προκοπή, δ) κοινωνική κατηγορία, ε) ευμάρεια – υλικό αντάλλαγμα, στ) άγνοια – διαφωνία, ζ) υποχρέωση – ευγνωμοσύνη, η) ερωτική έλξη, θ) ιδιαίτερα χαρακτηρισματα, ι) μη αναφορά, ια) άλλο.

6. Συμπεριφορά των ερωτικών συντρόφων

α) Διεκδίκηση και έντονη προσπάθεια, β) ενεργός συμμετοχή, γ) άρνηση συμμετοχής, δ) ουδέτερη – παθητική στάση, ε) ανταγωνισμός με άλλους διεκδικητές, στ) προσπάθεια επίλυσης ζητημάτων, ζ) τοποθέτηση εμποδίων, η) μη αναφορά, θ) άλλο.

7. Κατάληξη ερωτικής σχέσης

α) Γάμος – αρραβώνας, β) χωρισμός, γ) τιμωρία άνδρα, δ) τιμωρία γυναίκας, ε) τιμωρία και των δύο, στ) μη αναφορά, ζ) άλλο.

Τα ποσοτικά δεδομένα που προέκυψαν μετά την ανάλυση περιεχομένου υποβλήθηκαν σε στατιστική επεξεργασία, χρησιμοποιήθηκε ο έλεγχος του χ^2 για τον πίνακα διασταύρωσης «είδος ερωτικής σχέσης & κατάληξη ερωτικής σχέσης», καθώς και για τον πίνακα διασταύρωσης «είδος ερωτικής σχέσης & πρωτοβουλία έναρξης ερωτικής σχέσης». Χρησιμοποιήθηκε επίσης η μέθοδος της Παραγοντικής Ανάλυσης Αντιστοιχιών (Μπεχράκης, 1999) για τους πίνακες: 1) «κριτήρια των δύο φύλων X κοινωνικές κατηγορίες» για τις κοινωνικά θεμιτές ερωτικές σχέσεις, 2) «κριτήρια των δύο φύλων X κοινωνικές κατηγορίες» για τις παραβατικές σχέσεις, 3) «κριτήρια X είδος ερωτικής σχέσης ανά φύλο».

4. Το πουλί που έκανε τα χρυσά αυγά, Α.Τ. 567 (Λιανίδη, 1962. σ. 40-55)

«Έναν καιρό ήταν ένας άνθρωπος φτωχός κι είχε μια γυναίκα και δύο παιδιά».

Πολύ συχνά ένα παραμύθι ξεκινά με ένα νόμιμο συζυγικό ζεύγος του οποίου τα τέκνα ή στο οποίο ένας από τους δύο συζύγους εμπλέκονται σε ερωτικές ιστορίες, ή άλλες φορές απλώς αναδύεται ένας ήρωας που πρωταγωνιστεί σε άλλου είδους ιστορίες ως τέκνο του αρχικού ζεύγους, το οποίο κατά τα άλλα δε διαδραματίζει κανέναν άλλο ρόλο στην παραμυθιακή πλοκή. Η αναφορά αυτή καταγράφεται γιατί το παραμύθι εμφανώς με τον τρόπο αυτό δίνει εξέχουσα θέση στην κοινωνικά θεμιτή ερωτική σχέση.

Αποτελέσματα

Η έρευνα έδειξε ότι οι ερωτικές σχέσεις βρίσκονται στο κέντρο της αφήγησης των λαϊκών παραμυθιών (66.1% των κειμένων της έρευνας). Οι κοινωνικά θεμιτές ερωτικές σχέσεις κυριαρχούν (76.7%), νομιμοποιώντας το γάμο, τη μονογαμία και την πατριαρχική δόμηση της οικογένειας. Η κυριαρχία του γάμου στο λαϊκό παραμύθι επισημάνθηκε και από τους Μελετινσκι (1973), Propp (1928) και Holbek (1987). Οι παραβατικές ερωτικές σχέσεις εμφανίζονται συχνά (23.3%)⁵ στο λαϊκό παραμύθι και επιδιώκεται να ενσωματωθούν κοινωνικά καθώς αρκετά συχνά

καταλήγουν στο γάμο του παράνομου ζεύγους⁶ (βλέπε Πίνακα 1). Το παραμύθι με τον τρόπο αυτό εκφράζει την επιθυμία για παρεκτροπή από το κοινωνικά ενδεδειγμένο, αλλά ταυτόχρονα παρουσιάζει την τάση να κυριαρχούν οι κοινωνικά υπαγορευμένες απαγορεύσεις στην ερωτική συμπεριφορά, καθώς η αφήγηση σπυεύδει να εντάξει στα κοινωνικά αποδεκτά πλαίσια τις παραβατικές ερωτικές σχέσεις ή να τιμωρήσει τους πρωταγωνιστές τους. Για το λόγο αυτό ο γάμος κυριαρχεί ως κατάληξη των ερωτικών σχέσεων τόσο των κοινωνικά θεμιτών όσο και των παραβατικών ερωτικών σχέσεων (βλέπε Πίνακα 1).

Πίνακας 1
Είδος ερωτικής σχέσης – Κατάληξη

Είδος ερωτικής σχέσης		Κατάληξη							
		Γάμος – αρραβώνας	Χωρισμός	Τιμωρία άνδρα	Τιμωρία γυναίκας	Τιμωρία και των δύο	Μη αναφορά	Άλλο	Σύνολο
Κοινωνικά θεμιτή	Ποσοστό	77.7%	16.4%	2.1%	2.0%	0.1%	1.0%	0.7%	100.0%
Παραβατική	Ποσοστό	21.8%	29%	15.5%	10.7%	4.6%	5.3%	13.2%	100.0%
Σύνολο	Ποσοστό	64.7%	19.4%	5.2%	4.0%	1.1%	2.0%	3.6%	100.0%

$$\chi^2 = 726.799, df = 6, p = 0.$$

5. Η Αμμουδή, Α.Τ. 409Α (Ζούρου, 1980, 11-20)

«Της μιλούσε και τη χάιδευε αδιάκοπα. Κι η Αμμουδή (μια σκυλίτσα) έγλειφε τα χέρια του – και πότε έβγαζε ψιλές φωνούλες σα να προσπαθούσε να του μιλήσει. Χαϊδεύοντάς τη πήγε το χέρι του στα σπηθάκια της. Του φάνηκε σαν κοριτσίστικα και συνέχισε το χάιδεμα εκεί, σκόπιμα, για να την ερεθίσει. Τότες άρχισε να τρέμει σύγκορμη: "Μη", είπε, πολύ σιγά. Αντί να σταματήσει εκείνος, πλήθυνε τα χάδια με πρωτόγνωρο πόθο, που ποτέ δεν είχε νιώσει. Κάποια στιγμή τινάχτηκε μέσ' από τα χέρια του ψηλά, πέφτει το δέρμα της με το πήδημα – και βλέπει μπροστά του το βασιλόπαιδο την κοπέλα όπως την είχε δει στην εκκλησία».

6. Ο παπάς – η παπαδιά κι ο ντελικανής, Α.Τ. 1419Ε (Μελισσουργάκη-Αρφαρά, Μ. 1989, 85-86)

«Μια βολά ήτανε ένας παπάς και μια παπαδιά. Στη γειτονιά ντως εκάουντανε ένας ντελικανής, που 'τονε πολλά όμορφος. Η παπαδιά εγάπηρε τον ντελικανή που του λέει μια ν-ημέρα:

- "Εγώ σε 'γαπώ και θέλω α παντρευτούμε".

- "Μα πώς α παντρευτούμε, ποιος α μας ευλογήσει;"

- "Ο ίδιος ο παπάς μου, μόνο μη σε γνοιάζει". [...]

Πάει η παπαδιά και βρίσκει τον ντελικανή και του λέει:

- "Ε σου 'πα 'γω, πως ήθελα τονε ξορίσω; Ε εξόρισά τονε, μια και καλή".

Κι επεράσανε αυτοί καλά κι εμείς καλύτερα».

Η ερωτική συμπεριφορά των ηρώων του λαϊκού παραμυθιού εξαρτάται από το φύλο τους και την κοινωνική κατηγορία υπαγωγής τους.

Α) Οι άνδρες αναλαμβάνουν την πρωτοβουλία έναρξης ερωτικής σχέσης⁷ σε διπλάσιο ποσοστό σε σύγκριση με τις γυναίκες (βλέπε Πίνακα 2). Ο Holbek (1987) καταλήγει στη διαπίστωση ότι υπάρχουν δύο κεντρικά πρόσωπα στα παραμύθια, ένας άνδρας και μία γυναίκα, τα οποία στο τέλος συγκροτούν το γαμήλιο ζεύγος. Τα παραμύθια στα οποία ο άνδρας είναι ενεργητικός και η γυναίκα παθητική τα ονομάζει αρσενικά και αυτά στα οποία η γυναίκα είναι ενεργητική και ο άνδρας παθητικός τα ονομάζει θηλυκά. Εντύπωση προκαλεί στην παρούσα έρευνα ότι στις κοινωνικά θεμιτές ερωτικές σχέσεις πολύ συχνά το παραμύθι δεν αναφέρει ποιος ανέλαβε την πρωτοβουλία έναρξης της σχέσης, ενώ ο άνδρας αναλαμβάνει την πρωτοβουλία συχνότερα από τη γυναίκα (βλέπε Πίνακα 2). Αντίθετα, στις παραβατικές ερωτικές σχέσεις σε πολύ μικρό ποσοστό δεν αναφέρεται η ταυτότητα αυτού που ανέλαβε την πρωτοβουλία, ενώ και τα δύο φύλα παρουσιάζονται να αναλαμβάνουν την πρωτοβουλία σε παρόμοιο ποσοστό (βλέπε Πίνακα 2). Το ενδιαφέρον για την ταυτότητα του υποκειμένου που

αναλαμβάνει την πρωτοβουλία έναρξης της παραβατικής ερωτικής σχέσης, έστω και στο φανταστικό επίπεδο, πιθανώς οφείλεται στο γεγονός ότι η παραβατική ερωτική σχέση αποτελεί τη συμβολοποιημένη έκφραση των απωθημένων και καταπιεσμένων ερωτικών επιθυμιών, που ως κοινωνικά απαγορευμένες συνοδεύονται από συναισθήματα άγχους και ενοχής.

Όταν ο άνδρας αναλαμβάνει την πρωτοβουλία έναρξης της ερωτικής σχέσης, ο εκπρόσωπος της ανώτερης κοινωνικής κατηγορίας υιοθετεί περισσότερο διεκδικητική συμπεριφορά (51.6%) από τους άνδρες των υπόλοιπων κοινωνικών κατηγοριών (6.3% ο άνδρας της μεσαίας κοινωνικής κατηγορίας, 21.9% της κατώτερης, 9% το υπερφυσικό ον, 11.2% της μη αναφερόμενης κοινωνικής κατηγορίας, $\chi^2 = 982.673$, $df = 20$, $p = 0$), πιθανώς γιατί του το επιτρέπει η θέση του στην κοινωνική πυραμίδα. Στις περιπτώσεις που η γυναίκα αναλαμβάνει την πρωτοβουλία έναρξης της ερωτικής σχέσης η διεκδίκηση δε διαφοροποιείται ιδιαίτερα ανάλογα με τις κοινωνικές κατηγορίες. Οι γυναίκες όλων των κοινωνικών κατηγοριών, εκτός από τις γυναίκες της μεσαίας κοινωνικής κατηγορίας, παρουσιάζουν μια αντιστοιχία στην ανάληψη πρωτοβουλίας. Συγκεκριμένα οι

Πίνακας 2
Είδος ερωτικής σχέσης – Πρωτοβουλία έναρξης ερωτικής σχέσης

Είδος ερωτικής σχέσης		Πρωτοβουλία έναρξης ερωτικής σχέσης					
		Άνδρα	Γυναίκας	Τρίτου – προξενιό	Κοινή συναινέσει	Μη αναφορά	Σύνολο
Κοινωνικά θεμιτή	Ποσοστό	29.5%	9%	4.7%	1.2%	55.7%	100.0%
Παραβατική	Ποσοστό	33.8%	35.7%	20.0%	4.6%	5.9%	100.0%
Σύνολο	Ποσοστό	30.5%	15.2%	8.3%	2.0%	44.1%	100.0%

$$\chi^2 = 554.645, df = 4, p = 0.$$

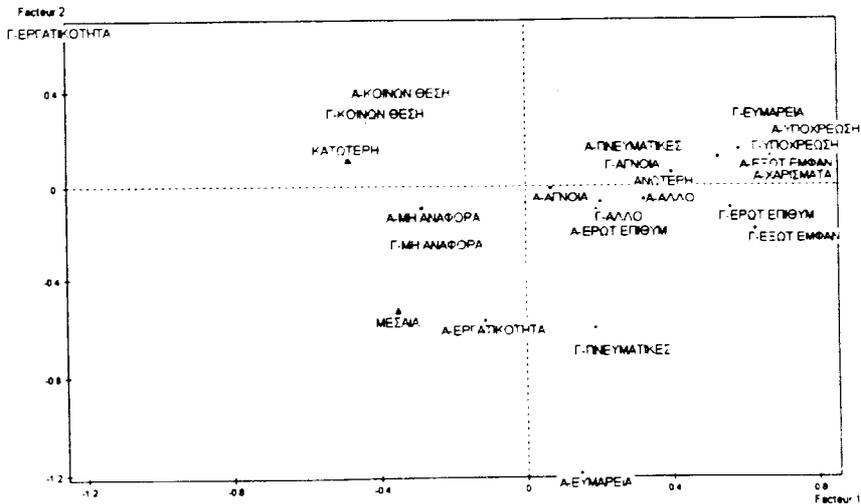
7. Η Ανθούσα, η Ξανθούσα, η Χρυσομαλλούσα, Α.Τ. 310 (Μέγα, 1990, σ. 137-142)

«[...] του βασιλιά ο γιος, πήρε τα χωριά με την αράδα κ' έτρεχε και γύρευε την Ανθούσα, την Ξανθούσα και τη Χρυσομαλλούσα [...]».

γυναίκες της μη αναφερόμενης κοινωνικής κατηγορίας και της κατώτερης αναλαμβάνουν πρωτοβουλία έναρξης ερωτικής σχέσης σε ίδιο ποσοστό (26.5%), ενώ ακολουθεί η γυναίκα της ανώτερης κοινωνικής κατηγορίας (24.5%). Τέλος, η γυναίκα της μεσαίας κοινωνικής κατηγορίας (7.3%) φαίνεται να αναλαμβάνει τέτοιου τύπου πρωτοβουλία πιο σπάνια ($\chi^2 = 1,001.300$, $df = 20$, $p = 0$).

B1) Εφαρμόσαμε την Παραγοντική Ανάλυση Αντιστοιχιών στον πίνακα «κριτήρια των δύο φύλων X κοινωνικές κατηγορίες» για τις κοινωνικά θεμιτές ερωτικές σχέσεις. Από την ανάλυση προέκυψαν δύο άξονες ($\lambda_1 = 0.15$, $\tau_1 = 84.14\%$ - $\lambda_2 = 0.02$, $\tau_2 = 15.86\%$). Στις κοινωνικά θεμιτές ερωτικές σχέσεις το παραμύθι παρουσιάζει τους

άνδρες της ανώτερης κοινωνικής κατηγορίας να επιλέγουν συντρόφους με κριτήριο τις πνευματικές και ψυχικές αρετές τους⁸, την εξωτερική τους εμφάνιση, τα ιδιαίτερα χαρίσματά τους, αλλά και να αγνοούν ή να διαφωνούν με την πρόθεση κάποιας γυναίκας να συνδεθεί μαζί τους ερωτικά, καθώς επίσης και με κριτήριο την ερωτική τους επιθυμία. Οι γυναίκες της ανώτερης κοινωνικής κατηγορίας σε αυτό το είδος των ερωτικών σχέσεων επιλέγουν άνδρες με κριτήριο την οικονομική τους ευμάρεια, την υποχρέωση που έχουν προς αυτούς, ενώ άλλοτε αγνοούν ή διαφωνούν με την πρόθεση κάποιου άνδρα να συνάψει μαζί τους ερωτική σχέση ή τους επιλέγουν εξαιτίας της εξωτερικής τους εμφάνισης (βλέπε Διάγραμμα 1).

$\lambda_1 = 0.15$, $\tau_1 = 84.14\%$

$\lambda_2 = 0.02$, $\tau_2 = 15.86\%$

Διάγραμμα 1

Παραγοντική Ανάλυση Αντιστοιχιών. Σχέσεις κριτηρίων των δύο φύλων με τις κοινωνικές κατηγορίες για τις κοινωνικά θεμιτές ερωτικές σχέσεις. Τα σύμβολα Γ και Α πριν από τα κριτήρια σημαίνουν «γυναίκα» και «άνδρας» αντίστοιχα.

8. Η εξυπνη θυγατέρα. Α.Τ. 875 (Μελισσουργάκη-Αρφαρά. 1989. 59-61)

«Μια βολά κι ένα γ-καιρό ήτονε ένας άνθρωπος, που είχενε μια θυγατερα πολλά εξυπνη. Αυτός εκαυχούτανε όπου επήγαινε για την εξυπνάδα τση θυγατέρας του. Ετσά μαθεύτηκε σ' όλο τον τόπο και πήνε και στου βασιλγια τ' αφτιά. Ο βασιλιάς εμήνυσε του πατέρα τζης α του τήνε πάει α τήνε γνωρ.σει. [...]

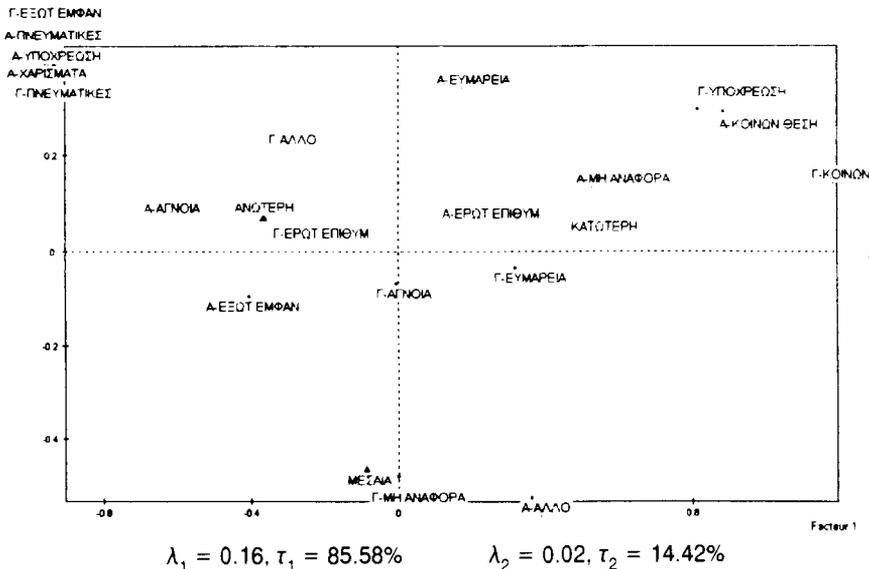
- "Πού α βρω καλύτερη κοπελιά και όμορφη 'να και εξυπνη κι ετσά α περάσουμε καλά".

Στις κοινωνικά θεμιτές ερωτικές σχέσεις οι γυναίκες της κατώτερης κοινωνικής κατηγορίας έχουν ως κριτήριο την εργατικότητα των ανδρών και την κοινωνική τους θέση, ενώ οι άνδρες της κατώτερης κοινωνικής κατηγορίας έχουν ως κριτήριο την κοινωνική κατηγορία των γυναικών-υποψήφιων συζύγων τους. Οι άνδρες της μεσαίας κοινωνικής κατηγορίας έχουν ως κριτήριο την οικονομική ευμάρεια των γυναικών και την εργατικότητά τους, ενώ οι γυναίκες της ίδιας κοινωνικής κατηγορίας επιλέγουν άνδρες στις κοινωνικά θεμιτές ερωτικές σχέσεις με κριτήριο τις πνευματικές-ψυχικές αρετές τους (βλέπε Διάγραμμα 1).

B2) Εφαρμόσαμε την Παραγοντική Ανάλυση Αντιστοιχιών στον πίνακα «κριτήρια των δύο φύλων X κοινωνικές κατηγορίες» για τις παραβατικές σχέσεις. Από την ανάλυση προέκυψαν δύο άξονες ($\lambda_1 = 0.16, \tau_1 = 85.58\% - \lambda_2 = 0.02, \tau_2 = 14.42\%$). Στις παραβατικές ερωτικές σχέσεις οι άνδρες της ανώτερης κοινωνικής κατηγορίας επιλέγουν γυναίκες με κριτήριο τις πνευματικές-ψυχικές αρετές τους,

την υποχρέωση που έχουν προς αυτές, τα ιδιαίτερα χαρίσματά τους, ενώ άλλοτε αγνοούν ή διαφωνούν με την πρόθεση κάποιας γυναίκας να συνάψει μαζί τους ερωτική σχέση ή, τέλος, την επιλέγουν εξαιτίας της εξωτερικής της εμφάνισης. Οι γυναίκες της ίδιας κοινωνικής κατηγορίας επιλέγουν άνδρες στις παραβατικές ερωτικές σχέσεις με κριτήριο την εξωτερική τους εμφάνιση, τις πνευματικές-ψυχικές αρετές και την ερωτική επιθυμία, ενώ άλλοτε αγνοούν ή διαφωνούν με την πρόθεση κάποιου άντρα να συνάψει μαζί τους ερωτική σχέση (βλέπε Διάγραμμα 2).

Το παραμύθι παρουσιάζει τους άνδρες της κατώτερης κοινωνικής κατηγορίας να επιλέγουν ερωτικό σύντροφο στις παραβατικές ερωτικές σχέσεις με κριτήριο την οικονομική ευμάρεια, την κοινωνική κατηγορία και την ερωτική επιθυμία. Οι γυναίκες της κατώτερης κοινωνικής κατηγορίας επιλέγουν ερωτικούς συντρόφους στο ίδιο είδος ερωτικών σχέσεων εξαιτίας υποχρέωσης, κοινωνικής θέσης και οικονομικής ευμάρειας. Οι άνδρες της

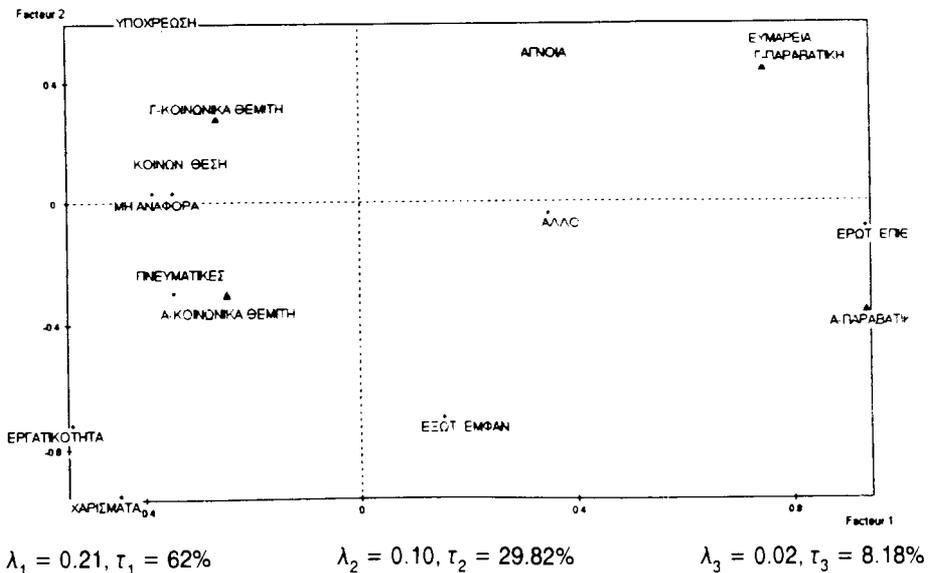
Διάγραμμα 2

Παραγοντική Ανάλυση Αντιστοιχιών. Σχέσεις κριτηρίων των δύο φύλων με τις κοινωνικές κατηγορίες για τις παραβατικές ερωτικές σχέσεις. Τα σύμβολα Γ και Α πριν από τα κριτήρια σημαίνουν «γυναίκα» και «άνδρας» αντίστοιχα.

μεσαίας κοινωνικής κατηγορίας εμπλέκονται σε αυτό το είδος των ερωτικών σχέσεων με άλλα κριτήρια, ενώ οι γυναίκες αυτής της κοινωνικής κατηγορίας δεν αναφέρουν τα κριτήριά τους (βλέπε Διάγραμμα 2).

Β3) Εφαρμόσαμε την Παραγοντική Ανάλυση Αντιστοιχιών στον πίνακα «κριτήρια Χ είδος ερωτικής σχέσης ανά φύλο». Από την ανάλυση προέκυψαν τρεις άξονες ($\lambda_1 = 0.21$, $\tau_1 = 62\%$ - $\lambda_2 = 0.10$, $\tau_2 = 29.82\%$ - $\lambda_3 = 0.02$, $\tau_3 = 8.18\%$). Η Παραγοντική Ανάλυση Αντιστοιχιών έδειξε πως τα κριτήρια των δύο φύλων διαφοροποιούνται σαφώς ανάλογα με το είδος των ερωτικών σχέσεων στις οποίες εμπλέκονται (βλέπε Διάγραμμα 3). Συγκεκριμένα στις κοινωνικά θεμιτές ερωτικές σχέσεις τα κριτήρια των γυναικών που κυριαρχούν είναι η

υποχρέωση που έχουν οι ίδιες ή κάποιο συγγενικό τους πρόσωπο και η κοινωνική κατηγορία των ερωτικών τους συντρόφων. Αρκετά συχνά δεν αναφέρονται τα κριτήρια των γυναικών, στοιχείο ενδεικτικό της παθητικότητας η οποία αποδίδεται από το παραμύθι στις γυναίκες⁹. Στο λαϊκό παραμύθι συχνά δίδεται η κόρη προς γάμο από τον πατέρα της είτε για να βοηθηθεί οικονομικά η οικογένειά του είτε μαζί με το βασίλειό του, αν πρόκειται για βασιλιά, προς αναγνώριση της αξίας του και αμοιβή για την επίτευξη κάποιων κατορθωμάτων από τον υποψήφιο γαμπρό. Διαπιστώθηκε ότι το παραμύθι παρουσιάζει τις γυναίκες να υποτάσσονται στην τακτική των ανδρών να δίνουν γυναίκα αναμένοντας ανταπόδοση είτε σε συμμαχίες είτε σε παροχή μιας άλλης γυναίκας σε κάποιο άλλο μέ-

Διάγραμμα 3

Παραγοντική Ανάλυση Αντιστοιχιών. Σχέσεις κριτηρίων και είδους ερωτικής σχέσης ανά φύλο. Τα σύμβολα Γ και Α πριν από το είδος των ερωτικών σχέσεων σημαίνουν «γυναίκα» και «άνδρας» αντίστοιχα.

9. Το πουλί που έκανε τα χρυσά αυγά, Α.Τ. 567 (Λιανίδη, 1962, 40-55)

«[...] Σ' αυτή τη χώρα ο βασιλιάς είχε μια κόρη, ήταν τόσο όμορφη, που όποιος έδινε εκατό γρόσια έβλεπε μονάχα το νύχι απ' το μικρό δάχτυλο του χεριού της, διακόσια, δύο ίσαμε εκείνο.

Αν κανείς καθώς αυτή στεκόταν όρθια μπορούσε να τη σκεπάσει με φλουριά ως την κορφή και δεν φαινόταν πιά, εκείνος θα την έπαιρνε γυναίκα».

λος της οικογένειάς της, επιβεβαιώνοντας έτσι τη σχετική θέση του Lévi-Strauss (1968). Τα κριτήρια των ανδρών που κυριαρχούν είναι τα ιδιαίτερα χαρίσματα, η εργατικότητα και οι πνευματικές-ψυχικές αρετές. Οι άνδρες στο λαϊκό παραμύθι δείχνουν να ενδιαφέρονται αρκετά για παράδοξα χαρίσματα, όπως να πέφτουν τριαντάφυλλα από τα χείλη της γυναίκας όταν γελά ή μαργαριτάρια από τα μάτια της όταν κλαίει. Η εργατικότητα και η προκοπή των γυναικών, ώστε να μπορούν να φροντίζουν με επάρκεια το σπίτι, αναπλάθονται στο παραμύθι ως χαρίσματα που αξιολογούν θετικά οι άνδρες. Η κοινωνικά θεμιτή σχέση είναι αυτή που οδηγεί στην οικοδόμηση οικογένειας, για τη φροντίδα της οποίας στην παραδοσιακή κοινωνία είναι υπεύθυνη αποκλειστικά η γυναίκα.

Στις παραβατικές ερωτικές σχέσεις τα κριτήρια των γυναικών είναι περισσότερο η οικονομική ευμάρεια του ερωτικού τους συντρόφου, ενώ συχνά φαίνεται να αγνοούν την επιδίωξη κάποιου να συνάψει μαζί τους μια τέτοια είδους σχέση ή να διαφωνούν με μια τέτοια προοπτική. Το λαϊκό παραμύθι αποδίδει ακραίες συμπεριφορές στις γυναίκες όσον αφορά τις παραβατικές ερωτικές σχέσεις, είτε δε συμμετέχουν καθόλου είτε το κάνουν με κίνητρα μάλλον ταπεινά. Η αναπαράσταση των γυναικών είναι αντιφατική ίσως γιατί είναι αμφιθυμική και η παραδοσιακή αγροτική κοινωνία απέναντί τους. Τα κριτήρια των ανδρών στις σχέσεις αυτές είναι η εξωτερική εμφάνιση και η ερωτική επιθυμία. Το παραμύθι αναπαριστά τα κίνητρα της εμπλοκής των ανδρών σε παραβατικές σχέσεις ως σχετιζόμενα περισσότερο με εσωτερικές και συναισθηματικές ανάγκες ή παρορμήσεις παρά με κίνητρα αναφερόμενα σε κοινωνικές συμβάσεις (βλέπε Διάγραμμα 3).

Συμπεράσματα

Μέσω του λαϊκού παραμυθιού το συλλογικό φαντασιακό εκφράζει τους απωθημένους παραβατικούς πόθους και τις καταπιεσμένες ερωτικές επιθυμίες του ατόμου. Ο συλλογικός χαρακτήρας του παραμυθιού προσφέρει ένα άλλοθι στην

έκφραση της παραβατικής επιθυμίας και δρα απελευθερωτικά. Η συναρμογή του συλλογικού και του ατομικού γίνεται με άψογο τρόπο στο λαϊκό παραμύθι (Καές, 1976. Σακαλάκη, 1996).

Επιβεβαιώνοντας την πρώτη μας υπόθεση, το λαϊκό παραμύθι αναφέρεται στις δύο μεγάλες κατηγορίες των ερωτικών σχέσεων (κοινωνικά θεμιτές και παραβατικές). Εντούτοις επιδιώκεται αφενός να τιμωρήσει τους συμμετέχοντες σε παραβατικές ερωτικές σχέσεις, είτε πρόκειται για κάποιο γεγονός είτε πρόκειται έστω και για την υποψία ή το ενδεχόμενο κάποιας παραβατικής σχέσης, αφετέρου παρατηρείται μια προσπάθεια κανονικοποίησης των παραβατικών σχέσεων στο κοινωνικό πλαίσιο, καθώς καταλήγουν συχνά σε γάμο. Έτσι επιβεβαιώνεται η θέση του Propp (1928) ότι το παραμύθι παρουσιάζει τη διαδρομή του ήρωα από μια κατάσταση α, ήρωας σε μειονεκτική θέση, σε μια τελική κατάσταση ω, που συνοψίζεται με το γάμο, διαμέσου μιας σειράς προσπαθειών ανεξαρτητοποίησης του ήρωα από την προηγούμενη γενιά, κατάκτησης προσώπου αντίθετου φύλου και διασφάλισης του μέλλοντος για τη νέα οικογένεια.

Το κυρίαρχο φύλο και η κυρίαρχη κοινωνική κατηγορία κατέχουν το προβάδισμα στις ερωτικές σχέσεις όσον αφορά την ανάληψη πρωτοβουλίας έναρξης της ερωτικής σχέσης αλλά και την επιλογή του ερωτικού συντρόφου. Στην περίπτωση των γυναικών παρατηρείται μια σχεδόν ενιαία στάση, με μικρό προβάδισμα της κατώτερης και της μη αναφερόμενης κοινωνικής κατηγορίας. Η κυρίαρχη αναπαράσταση των ερωτικών σχέσεων στο λαϊκό παραμύθι τηρεί το πρότυπο της συμπεριφοράς των φύλων και των κοινωνικών κατηγοριών της παραδοσιακής αγροτικής κοινωνίας, ενισχύοντας έτσι ιδεολογικά σχήματα με τα οποία επενδύονται, αν και περιστασιακά τα αμφισβητεί με στόχο να εκτονωθεί η ένταση που προκαλεί ο έλεγχος της ερωτικής συμπεριφοράς, καθώς και η ανισότητα των φύλων και των κοινωνικών κατηγοριών στην κοινότητα της υπαίθρου. Σε παρόμοιο συμπέρασμα κατέληξε και ο Holbek (1987), ο οποίος υποστήριξε ότι τα λαϊκά παραμύθια αναφέρονται στα χα-

ρακτηριστικά του πραγματικού κόσμου όπως τα βιώνουν τα μέλη της κοινότητας, ενώ παράλληλα προσφέρουν τη δυνατότητα της συμβολικής αναφοράς στα προβλήματα και στις ανησυχίες της κοινότητας.

Το παραμύθι λειτουργεί επιβεβαιωτικά της ανδρικής κυριαρχίας και εν μέρει της κοινωνικής πυραμίδας. Σε συμφωνία με τα παραδοσιακά ανδρικά και γυναικεία στερεότυπα, οι άνδρες παρουσιάζονται περισσότερο αποφασιστικοί και οι γυναίκες περισσότερο αφοσιωμένες (Ballard-Reish & Elton, 1992). Το γεγονός ότι το πιο δημοφιλές κριτήριο του άνδρα είναι είτε η ερωτική επιθυμία είτε η εξωτερική εμφάνιση της γυναίκας επιβεβαιώνει το ιδεολόγημα του άνδρα που κυριαρχεί στο περιβάλλον του και δεν υποκρίνει πιστά στους κοινωνικούς καταναγκασμούς. Το παραμύθι αναγνωρίζει στον άνδρα το δικαίωμα της αξιοκρατικής κοινωνικής ανέλιξης μέσω των κοινωνικά θεμιτών ερωτικών σχέσεων. Κερδίζει τη γυναίκα που συγκεντρώνει την υπέρτατη ομορφιά, και τη δυνατότητα πρόσβασης στη διαχείριση της εξουσίας χάρη στο θάρρος του, στις ικανότητές του, στα ψυχικά του χαρίσματα και στην αξία του. Στο σημείο αυτό επιβεβαιώνεται η δεύτερη υπόθεση. Μια σειρά ερευνών έχει αποδείξει ότι η ισότητα δεν είναι ένας ισχυρός οδηγός ικανοποίησης όσον αφορά τις στενές ετεροφυλικές σχέσεις (Boldero, 1989. Cate, Lloyd, & Long, 1988).

Αντίθετα, οι γυναίκες παρουσιάζονται πιο παθητικές και υποταγμένες, γεγονός που επιβεβαιώνει τη δεύτερη υπόθεση. Όχι μόνο δεν αναφέρονται τα κριτήριά τους αλλά αρκετά συχνά διαφωνούν με την επικείμενη ερωτική σχέση ή την αγνοούν· αποτελούν έτσι το αντικείμενο μιας ανδρικής ως επί το πλείστον συναλλαγής. Αν και θα ήταν αναμενόμενο οι γυναίκες να ενδιαφέρονται για στοιχεία που άπτονται περισσότερο των ψυχοπνευματικών χαρακτηριστικών του ετέρου και οι άνδρες να επικεντρώνονται περισσότερο σε στοιχεία που θα τους βοηθούσαν να εκπληρώσουν τον εκτελεστικό τους ρόλο, όπως, για παράδειγμα, στην κοινωνική θέση ή στην οικονομική ευμάρεια, εντούτοις αποδεικνύεται ότι οι γυ-

ναίκες είναι αυτές που επικεντρώνονται σε χαρακτηριστικά του ετέρου περισσότερο προσαρμοσμένα στις ανάγκες της κοινωνικής πραγματικότητας. Ενδεχομένως να αντανακλώνται εδώ οι προσδοκίες της κοινότητας να μην εκφράζονται τα ερωτικά συναισθήματα της γυναίκας.

Η ανώτερη κοινωνική κατηγορία είναι αυτή που εκφράζει την επιθυμία της να συνάψει ερωτικές σχέσεις με βάση την ερωτική επιθυμία (οι άνδρες στις κοινωνικά θεμιτές και οι γυναίκες στις παραβατικές), ενδεχομένως γιατί η κοινωνική υπεροχή παρέχει αυτήν τη δυνατότητα. Αντίθετα, η κατώτερη κοινωνική κατηγορία δε φαίνεται να μπορεί να υιοθετήσει την ίδια πρακτική, με εξαίρεση τους άνδρες της κατηγορίας αυτής στις παραβατικές ερωτικές σχέσεις, όταν μάλιστα αυτές έχουν καρναβαλικό, σκωπτικό χαρακτήρα.

Το κριτήριο της κοινωνικής θέσης για την επιλογή συντρόφου προτιμάται κατά κύριο λόγο από την κατώτερη κοινωνική κατηγορία και στα δύο είδη των ερωτικών σχέσεων. Επιβεβαιώνεται έτσι η τρίτη υπόθεση, καθώς γίνεται εμφανές ότι το λαϊκό παραμύθι δεν επιχειρεί να τονώσει την ενδο-ομαδική ευνοιοκρατία όσον αφορά τα κατώτερα κοινωνικά στρώματα, αλλά επιχειρείται με μια προσπάθεια τα άτομα: α) να πιστέψουν στην κοινωνική κινητικότητα και να μην εξαρτώνται από την ενδο-ομάδα για την κοινωνική ταυτότητα, και β) να πιστέψουν στη νομιμότητα των διαφορών των ομάδων και στην έλλειψη πιθανότητας για κοινωνική αλλαγή (Wilder, 1986). Δημιουργείται μέσω του παραμυθιού η ψευδαίσθηση της δυνατότητας κοινωνικής κινητικότητας μέσω των ερωτικών σχέσεων, στοιχείο που αποτρέπει το ενδεχόμενο της κοινωνικής αμφισβήτησης και της επιδίωξης κοινωνικής αλλαγής.

Θα ήταν ενδιαφέρον να μελετηθούν στο μέλλον οι αναπαραστάσεις της ερωτικής σχέσης και σε άλλες μορφές παραδοσιακού λόγου, όπως είναι οι παραδόσεις, το δημοτικό τραγούδι και το θέατρο σκίων.

Βιβλιογραφία

- Aarne, A., & Thompson, St. (1961). *The types of the Folktale. A classification and Bibliography*. Helsinki: Academia Scientiarum Fennica (FFC 184).
- Αγγελούτσου, Α., & Μπρούσκου, Α. (1994). *Επεξεργασία παραμυθιακών τύπων και παραλλαγών AT 700-749*. Αθήνα: Κέντρο Νεοελληνικών Ερευνών Ε.Ι.Ε.
- Αγγελούτσου, Α., & Μπρούσκου, Α. (1999). *Επεξεργασία παραμυθιακών τύπων και παραλλαγών AT 300-499 (Τόμοι Α' και Β')*. Αθήνα: Κέντρο Νεοελληνικών Ερευνών Ε.Ι.Ε.
- Altousser, L. (1976). *Θέσεις*. Αθήνα: Θεμέλιο.
- Ballard-Reish, D., & Elton, M. (1992). Gender orientation and the Bem Sex Role Inventory: A psychological construct revisited. *Sex Roles*, 2, 291-306.
- Bem, S. L. (1974). The measurement of psychological androgyny. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 42, 155-162.
- Bettelheim, B. (1976). *The Uses of Enchantment*. New York: Alfred A. Knopf. [Ελλ. μετάφρ. 1995, *Η γοητεία των παραμυθιών. Μια ψυχαναλυτική προσέγγιση*. Αθήνα: Γλάρος.]
- Boldero, J. M. (1989). *Aspects of intimate relationships*. Unpublished doctoral thesis. University of Melbourne.
- Bourdieu, P. [1992] (ελλ. μετάφρ. 1999). *Γλώσσα και Συμβολική εξουσία*. Αθήνα: Α. Καρδαμίτσα.
- Bourdieu, P. [ελλ. μετάφρ.] (1996α). *Η ανδρική κυριαρχία*. Αθήνα: Δελφίνι.
- Bouvet, M. (1966). *Oeuvres psychanalytiques I, La relation d'objet*. Paris: Payot.
- Brusset, B. (1988). *Psychoanalyse du lien*. Paris: Le Centurion.
- Cate, R. M., Lloyd, S. A., & Long, E. (1988). The role of rewards and fairness in developing premarital relationships. *Journal of Marriage and the Family*, 50, 443-452.
- Eliade, M. (1963). *Aspects du mythe*. Paris: Gallimard.
- Freud, S. [1905] [1972]. *Drei Abhandlungen zur Sexualtheorie*. Frankfurt. S. Fischer Verlag. [Ελλ. μετάφρ. 1991, *Τρεις μελέτες για τη θεωρία της σεξουαλικότητας*. Αθήνα: Επίκουρος.]
- Holbek, B. (1987). *The Interpretation of Fairy Tales*. Helsinki: Academia Scientiarum Fennica (FFC 239).
- Jodelet, D. (Eds) (1984). *Les représentations sociales*. Paris: P.U.F.
- Kaës, R. (1976). *L' appareil psychique groupal*. Paris: Dynod.
- Lévi-Strauss, C. [1949] (1968). *Les structures élémentaires de la parenté*. Paris: Mouton. [1969, *The elementary Structures of kinship (Les structures elementaires de le parente)*. U.S.A.: Beacon Press.]
- Lévi-Strauss, C. (1958). *La structure des mythes. In Anthropologie structurale*. Paris: Plon.
- Lévi-Strauss, C. (1960). *La Structure et la Forme. Réflexions sur un ouvrage de Vladimir Propp. Cahiers de l' Institut de science économique appliquée*, 99, Série M, no 7, 3-36. [Η Δομή και η Μορφή. Σκέψεις για ένα έργο του Βλαντιμίρ Προπ. Στο V. Propp (ελλ. μετάφρ. 1991), *Η Μορφολογία του παραμυθιού*. Αθήνα: Καρδαμίτσα.]
- Lévi-Strauss, C. (1991). *Ανθρωπολογία και Μύθος I & II*. Αθήνα: Καρδαμίτσα.
- Lüthi, M. (1969). *So leben sie noch heute. Betrachtungen zum Volksmärchen, Göttingen*.
- Lyotard, J-F. (1979). *La condition postmoderne*. Paris: Minuit.
- Μελετίνσκι, Ε. Μ. (1973). Η δομικοτυπολογική μελέτη του παραμυθιού. Στο Β. Προπ. (1991), *Μορφολογία του παραμυθιού. Η διαμάχη με τον Κλωντ Λέβι-Στρως και άλλα κείμενα* (Μετάφρ., Α. Παρίση). Αθήνα: Καρδαμίτσα.
- Μερακλής, Μ. Γ. (1973). *Τα παραμύθια μας*. Θεσσαλονίκη: Εκδόσεις Κωνσταντινίδη.
- Μερακλής, Μ. Γ. (1993). *Έντεχνος λαϊκός λόγος*. Αθήνα: Καρδαμίτσα.
- Moscovici, S. (1961). *La psychoanalyse, son image et son public*. Paris: PUF. [Ελλ. μετάφρ. 1999, *Η ψυχανάλυση, η εικόνα της και το κοινό της*. Αθήνα: Οδυσσεύς.]
- Moscovici, S. (1994). *Psychologie sociale des relations à autrui*. Paris: Nathan.

- Moscovici, S., & Vignaux, G. (1994). Le concept de Thémata. In Ch. Guimelli (Ed.), *Structures et transformations des représentations sociales*. Lausanne: Delachaut et Niestlé.
- Moser, G. (1994). *Les relations interpersonnelles*. Paris: PUF.
- Μπακαλάκη, Α. (Επιμ.) (1994). *Ανθρωπολογία, Γυναίκες και φύλο*. Αθήνα: Αλεξάνδρεια.
- Μπεχράκης, Θ. (1999). *Πολυδιάστατη ανάλυση δεδομένων*. Αθήνα: Νέα Σύνορα – Λιβάνη.
- Παπαστάμου, Σ. (2001). Κοινωνική ψυχολογία και ιδεολογία. Στο Σ. Παπαστάμου, Σ. Αντωνίου, Ι. Δ. Κατερέλου, Α. Μαντόγλου, Γ. Προδρομίτη, Α.-Β. Ρήγα, & Μ. Σακαλάκη (Επιμ.) (2001), *Εισαγωγή στην Κοινωνική Ψυχολογία* (Τόμος Α'). Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.
- Παπαστάμου, Σ., & Μαντόγλου, Α. (Επιμ.) (1995). *Κοινωνικές αναπαραστάσεις*. Αθήνα: Οδυσσεύς.
- Parsons, T., & Bales, R. (1955). *Family, Socialization and Interaction Process*. Glencoe: The Free Press.
- Propp, J. V. [1928, 1η έκδ.]. *Morfologija skazki*. Λένινγκραντ. [1969, 2η έκδ.], Μόσχα, Κύρια Συντακτική Επιτροπή της Ανατολικής Λογοτεχνίας των Εκδόσεων «Επιστήμη» [Nauka], (ελλ. μετάφρ. 1991). Μορφολογία του παραμυθιού. Στο Β. Προπ, *Μορφολογία του παραμυθιού. Η διαμάχη με τον Κλωντ Λέβι-Στρως και άλλα κείμενα* (μετάφρ. Α. Παρίση) (σ. 1-169). Αθήνα: Καρδαμίτσα.
- Σακαλάκη, Μ. (1985). *Το απαγορευμένο στους δεσμούς συγγένειας*. Αθήνα: Κέδρος.
- Σακαλάκη, Μ. (1996). *Ετερότητες. Αναπαραστάσεις του κοινωνικού δεσμού*. Αθήνα: Εξάντας.
- Sakalaki, M. (1999). Les représentations sociales et le registre de l'imaginaire. *Revue Internationale de Psychosociologie*, 5(10-11), 169-175.
- Selltiz, C., Wrightsman, L. S., & Cook, S. W. (1977). *Les méthodes de recherche en sciences sociales*. Montréal: HRW.
- Walster, E., & Walster, G. W. (1978). *A new look at love*. Reading, Mass: Addison – Wesley.
- Wilder, D. A. (1986). Κοινωνική κατηγοριοποίηση: Νύξεις για τη δημιουργία και τη μείωση της διαμοδικής διαστρέβλωσης. Στο *Advances in Experimental Social Psychology* (Vol. 19, pp. 291-355). Στο Παπαστάμου (Επιμ.) (ελλ. μετάφρ. 1990), *Διομαδικές σχέσεις*. Αθήνα: Οδυσσεύς.
- Winch, R. F. (1958). Mate-selection: a study of complementary needs in mate selection. *Journal of Marriage and the Family*. 29, 756-762.

Οι έντυπες συλλογές που αποτέλεσαν το υλικό της στατιστικής ανάλυσης

- Αγγελοπούλου, Α. (1991). *Οι παραμυθοκόρες*. Αθήνα: Εστία.
- Αναγνωστόπουλος, Β. Δ. (1997). *Λαϊκά παραμύθια για μικρά παιδιά*. Αθήνα: Καστανιώτη.
- Αντωνίου-Αντωνάκου, Ε. (1986). *Παραμύθια της Στερεάς Ελλάδας*. Αθήνα: Πατάκη.
- Βάος, Ζ. (1985). *Παραμύθια της Μήλου*. Αθήνα: Μηλιακά.
- Βαρβούνης, Μ. (1996). *Παραμύθια της Θράκης*. Αθήνα: Νέοι Ακρίτες.
- Βενετούλιας, Γ. (1995). *Παραμύθια της Κύθνου*. Αθήνα: Σύνδεσμος Δρυοπιδίων Κύθνου.
- Βερώνη-Καμμή, Ε. (1992). *Παλιά μυκονιάτικα παραμύθια*. Μύκονος.
- Βιρβίλλη, Ζ. (1996). *Παραμύθια της Πάτμου*. Αθήνα: Ζ. Βιρβίλλη.
- Δεμερτζής, Κ. Π. (1987). *Παραμύθια της Σμύρνης*. Αθήνα: Πατάκη.
- Δημητρουλόπουλος, Χ. Ι. (1997). *Παραμύθια της Θράκης*. Αθήνα.
- Δουνδουλάκη-Ουσταμανωλάκη, Ε. (1986). *Κρητικά παραμύθια* (Τόμος Α'). Αθήνα: Πατάκη.
- Δουνδουλάκη-Ουσταμανωλάκη, Ε. (1991). *Κρητικά παραμύθια* (Τόμος Β'). Αθήνα: Πατάκη.
- Ζούρου, Φ. (1978). *Λεσβιακά παραμύθια*. Αθήνα.
- Ζούρου, Φ. (1980). *Λεσβιακά παραμύθια*. Αθήνα.
- Ιωάννου, Γ. (1990). *Παραμύθια του λαού μας*. Αθήνα: Ερμής.
- Καμπούρογλου, Μ. (1883). *Αθηναϊκά παραμύθια*. *Δελτίον της Ιστορικής και Εθνολογικής Εταιρείας της Ελλάδος* (Τόμος Α). Αθήνα: Σύγχρονη Εποχή.
- Καράντης, Τ. (1997). *Παραμύθια από τη Σαλαμίνα*. Αθήνα: Θάμυρις.

- Κάσσης, Κ. (1983). *Παλιά παραμύθια από τη Μάνη* (Α΄ τόμος). Αθήνα: Τούντα.
- Κάσσης, Κ. (1993). *64 Αυθεντικά παραμύθια από τη Μάνη*. Αθήνα: Ιχώρ.
- Καφαντάρης, Κ. (1988α). *Ο Φεγγαράς*. Αθήνα: Οδυσσέας.
- Καφαντάρης, Κ. (1988β). *Το Φιδόδεντρο*. Αθήνα: Οδυσσέας.
- Κλιάφα, Μ. (1988). *Παραμύθια της Θεσσαλίας*. Αθήνα: Κέδρος.
- Κοπαντίτσα, Κ. (1977). *Τρία λαϊκά κυπριακά παραμύθια*. Αθήνα: Ερμής.
- Κρόκος, Γ. [1983] (1993). *Παραμύθια της Μικρασίας*. Αθήνα: Νέοι Ακρίτες.
- Κυριακίδης, Κ. [1990] (1996). *Παραμύθια της Κύπρου*. Αθήνα: Νέοι Ακρίτες.
- Λαμπρινίδη, Α. (χ.χ.έ.). *Παραδοσιακά παραμύθια*. Αθήνα: Ατλαντίς.
- Λιανίδη, Σ. (1962). *Τα παραμύθια του Ποντιακού λαού*. Αθήνα: Επιτροπή Ποντιακών Μελετών.
- Μαραγκού, Ν. (1994). *Παραμύθια της Κύπρου*. Αθήνα: Αρμός.
- Μέγα, Γ. (1990α). *Ελληνικά παραμύθια* (Α΄ τόμος). Αθήνα: Ι. Δ. Κολλάρος.
- Μέγα, Γ. (1990β). *Ελληνικά παραμύθια* (Β΄ τόμος). Αθήνα: Ι. Δ. Κολλάρος.
- Μελισσουργάκη-Αρφαρά, Μ. (1989). *Λαϊκά παραμύθια της Κρήτης* (Α΄ τόμος). Αθήνα: Ήβος.
- Μελισσουργάκη-Αρφαρά, Μ. (1991). *Λαϊκά παραμύθια της Κρήτης* (Β΄ τόμος). Αθήνα: Ήβος.
- Παμπούκη, Ι. Τ. (1963). *Μύθοι της Οινόης του Πόντου*. Αθήνα: Επιτροπή Ποντιακών Μελετών, Τυπογραφείον Μυρτίδη.
- Παπάκου-Λάγου, Α. (1989). *Ελληνικά λαϊκά παραμύθια*. Αθήνα: Καλέντης.
- Παπάκου-Λάγου, Α. (1994). *Η γυναίκα στο ελληνικό λαϊκό παραμύθι*. Αθήνα: Καλέντης.
- Παπαρουσοπούλου, Α. (1992). *Λαογραφικά παραμύθια της Μακεδονίας*. Θεσσαλονίκη.
- Παπατρέχας, Γ. (1986). *Ακαρνανικά παραμύθια*. Αθήνα: Πατάκη.
- Σακελαρίου, Χ. (1987). *Εύθυμα ελληνικά λαϊκά παραμύθια*. Αθήνα: Κέδρος.
- Σπυροπούλου-Παπαδημητρίου, Ζ. (1989). *Παραμύθια της Πελοποννήσου*. Αθήνα: Πατάκη.
- Ταρσούλη, Γ. (1984). *Μια φορά κι έναν καιρό*. Αθήνα: Αστήρ.
- Τζανιδάκης, Μ. (1992). *Παραμύθια της Κρήτης*. Αθήνα: Νέοι Ακρίτες.
- Χουρδάκη, Α. (1994). *Κρητικά παραμύθια*. Ηράκλειο: Γραφικές Τέχνες «Τυποκρέτα».
- Χουρδάκη, Α. (1997). *Τα παραμύθια των Αποστόλων Πεδιάδας*. Ηράκλειο: Γραφικές Τέχνες «Τυποκρέτα».
- Χρηστοβασίλη, Χ. (1993). *Ηπειρώτικα Παραμύθια*. Αθήνα: Εταιρεία Ηπειρωτικών Μελετών.
- 8ο Φεστιβάλ ΚΝΕ - ΟΔΗΓΗΤΗ (1982). *Ανθολογία Ελληνικών παραμυθίων*. Αθήνα: Οδηγητής.

Representations of sexual relationships in Greek folk fairy-tale

VASSIA KARAMANOLI, MARIA SAKALAKI & THEODOROS BEHRAKIS
Panteion University, Greece

ABSTRACT

This research has focused on the study of the social representations of sexual attitude in the folk fairy-tale. Our first question refers to the fact that the fairy-tale adopts on one hand a function of reproduction of traditional social models, and on the other hand a function of handling the forbidden desires or sensations which provide anxiety and provoke several problems to the subject. Our second question is that the folk fairy-tale probably presents different models about the sexual attitude for males and females, with tendencies of conquest or narcissism. Our third question in this research was if the folk fairy-tale invigorates the sovereign ideology creating the dream of the social climbing up in the same time that appeases the will for social change. The research showed that in the folk fairy-tale the social accepted sexual relations are more often than the profane. Never the less the folk fairy-tale tries to classify them into the social accepted frame, and for that reason very often the profane sexual relations have a happy end by a wedding. The dominant sex and social class are represented to hold a privileged status at the sexual relationships, in the same time that the dominated sexes and classes are represented in a way that shows their will to gain a better situation in the social structure. Females are represented more pathetic while males try to conquer the female of their desire. Loving affairs are elevated by the folk fairy-tale as the moving power of the social climbing up, in that way the folk fairy-tale cultivates the dream of social movement and depresses in a way the tendency for social change.

Key words: Social representations, Sex, Social acceptable and profane sexual relations, Social classes, Narrative word.

Address: Vassia Karamanoli, Panteion University, Athens, Greece. Tel.: 0030-210-9961066. E-mail: vasiak@mailbox.gr